

Силабус
навчальної дисципліни
Методика роботи при соціоадаптаційних або
соціокультурних труднощах
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Логопедія. Спеціальна психологія»
Спеціальність А6 Спеціальна освіта
Спеціалізація А6.01 Логопедія
Галузь знань А Освіта
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Викладач	Лопатіна Ганна Олександрівна
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/lopatina-ganna-oleksandrivna/
Контактний тел.	+380952213594 (Viber, Telegram, Instagram)
Е-mail викладача:	lopatina.hanna29@gmail.com
Графік консультацій	з 9.00 до 18.00 з понеділка по суботу включно

Обсяг ОК на поточний навчальний рік:

для денної форми навчання

Кількість кредитів/ годин	Лекції (годин)	Практичні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	звітність
3\90	14	16	60	залік

для заочної форми навчання

Кількість кредитів/ годин	Лекції (годин)	Практичні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	звітність
3\90	8	4	78	залік

Семестр: осінній/весняний

Мова навчання: українська, англійська

Ключові слова: соціальна адаптація, соціокультурна інтеграція, логопедична допомога, психокорекція, ПТСР, РДУГ, РАС, ЗПР

Мета та предмет ОК:

Метою викладання ОК є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними принципами та підходами до роботи з особами, які стикаються із соціоадаптаційними та соціокультурними труднощами; розвиток навичок і компетентностей для ефективного виявлення, оцінки та подолання таких труднощів; підготовка майбутніх фахівців до розробки й реалізації індивідуальних планів підтримки та стратегій соціальної інтеграції осіб.

Предметом ОК є закономірності, зміст, форми, методи та технології логопедичної, психокорекційної й соціально-педагогічної роботи з особами, які мають соціоадаптаційні або соціокультурні труднощі, зумовлені порушеннями психоемоційного, когнітивного чи комунікативного розвитку.

Компетентності та програмні результати навчання:

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

СК-12. Здатність організовувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої суспільної інтеграції.

СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.

РН9. Мати навички комплектування та організації діяльності спеціальних закладів освіти, спеціальних груп у закладах дошкільної освіти, спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти тощо.

РН12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

РН13. Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої.

РН14. Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя-дефектолога, асистента вихователя закладу дошкільної освіти, асистента вчителя закладу загальної середньої освіти тощо.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Подолання соціоадаптаційних труднощів у осіб із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР)

Тема 1. Соціоадаптаційні механізми та бар'єри у осіб із досвідом психотравми

Особливості соціальної адаптації осіб, які пережили психотравматичні події, зокрема військові дії, втрату близьких чи вимушене переселення. Основні механізми подолання стресу, соціальної ізоляції, страху та тривожності. Типові бар'єри соціальної інтеграції (комунікативні, емоційні, поведінкові та когнітивні). Фактори, що сприяють або ускладнюють процес ресоціалізації, та роль підтримувального середовища в успішній адаптації осіб із ПТСР.

Тема 2. Логопедичні та психокорекційні методи подолання соціоадаптаційних труднощів у осіб із ПТСР

Сучасні логопедичні, психотерапевтичні та корекційно-розвиткові підходи до роботи з особами, які мають посттравматичний стресовий розлад. Методики відновлення мовленнєвої активності, зниження психоемоційного напруження та формування позитивної комунікативної поведінки. Роль логопеда у міждисциплінарній команді підтримки осіб із ПТСР. Критерії ефективності соціоадаптаційної та логопедичної допомоги особам із ПТСР.

Змістовий модуль 2. Подолання соціоадаптаційних труднощів у осіб із розладом дефіциту уваги та гіперактивності

Тема 3. Психолого-педагогічна характеристика осіб із розладом дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ)

Основні прояви РДУГ: імпульсивність, гіперактивність, нестійкість уваги, емоційна нестабільність. Особливості соціальної поведінки та труднощі у навчальній і міжособистісній взаємодії осіб із РДУГ. Типові проблеми адаптації у колективі та формування самооцінки осіб із РДУГ. Роль педагогічної підтримки у створенні умов для успішної соціалізації дітей і дорослих із РДУГ.

Тема 4. Соціоадаптаційні труднощі та комунікативні бар'єри у осіб із РДУГ

Специфічні труднощі у спілкуванні, самоконтролі та регуляції поведінки, які ускладнюють соціальну інтеграцію осіб із РДУГ. Типові конфліктні ситуації, механізми неприйняття з боку ровесників і педагогів осіб із РДУГ. Шляхи формування позитивної соціальної взаємодії, емпатії та толерантності у осіб із РДУГ в освітньому середовищі. Роль педагога й логопеда у профілактиці дезадаптивних моделей поведінки осіб із РДУГ.

Змістовий модуль 3. Подолання соціокультурних труднощів у осіб із розладом дефіциту уваги та гіперактивності

Тема 5. Методики розвитку комунікативної та емоційної компетентності у осіб із РДУГ

Ефективні прийоми формування навичок слухання, самовираження, співпереживання та контролю емоцій у осіб із РДУГ. Вправи на розвиток довільності уваги, мовленнєвого самоконтролю та регуляції поведінки для осіб із РДУГ. Ігрові, арт-терапевтичні та логопедичні методики роботи з особами з РДУГ. Індивідуалізація педагогічної взаємодії та підтримки мотивації до спілкування осіб із РДУГ.

Тема 6. Психокорекційні програми та логопедичні технології соціальної адаптації осіб із РДУГ

Сучасні психокорекційні та логопедичні підходи, спрямовані на зменшення гіперактивності та підвищення концентрації уваги у осіб із РДУГ. Методи поведінкової терапії, нейропсихологічні вправи, сенсомоторні та логопедичні тренінги в роботі з особами з РДУГ. Значення міждисциплінарної взаємодії спеціалістів (психолога, логопеда, соціального педагога, реабілітолога тощо) в роботі з особами з РДУГ. Критерії ефективності адаптаційних програм у роботі з особами із РДУГ.

Змістовий модуль 4. Подолання соціоадаптаційних труднощів у осіб із розладом аутистичного спектру

Тема 7. Психолого-педагогічна характеристика осіб із розладом аутистичного спектру

Основні прояви РАС: труднощі соціальної взаємодії, стереотипна поведінка, особливості сенсорного сприймання та емоційного реагування. Типи аутизму й варіативність проявів у дитячому та підлітковому віці. Особливості соціальної та комунікативної адаптації осіб із РАС у освітньому середовищі. Індивідуалізація педагогічного впливу й створення безпечного, передбачуваного простору для осіб із РАС.

Тема 8. Соціальні бар'єри та моделі поведінки у дітей з РАС

Типові труднощі соціальної взаємодії (уникання контакту, проблеми невербальної комунікації, тривожність, страх новизни тощо). Механізми формування дезадаптивних моделей поведінки та вплив середовища на їх закріплення у осіб із РАС. Ефективні стратегії поведінкової підтримки та навчання соціальних правил осіб із РАС. Роль фахівців у попередженні ізоляції та розвитку позитивної соціальної поведінки з особами з РАС.

Змістовий модуль 5. Подолання соціокультурних труднощів у осіб із розладом аутистичного спектру

Тема 9. Комунікативно-мовленнєвий розвиток осіб із РАС: логопедичний аспект

Порушення комунікативної функції мовлення та особливості розвитку мовленнєвої активності при РАС. Логопедичні методики розвитку розуміння мовлення, альтернативної та додаткової комунікації (ААС). Прийоми

стимуляції діалогу, формування ініціативи спілкування та соціального обміну у осіб із РАС. Співпраця логопеда з родиною та педагогами для узгодженого розвитку комунікативних навичок у осіб із РАС.

Тема 10. Психокорекційні та соціоадаптаційні технології підтримки осіб із РАС

Сучасні психокорекційні та соціально-педагогічні програми, спрямовані на розвиток соціальної компетентності осіб із РАС. Методики АВА-терапії, сенсорної інтеграції, соціальних історій, тренінгів соціальних навичок для роботи з особами з РАС. Роль міждисциплінарної команди у плануванні індивідуальної траєкторії розвитку осіб із РАС. Створення інклюзивного освітнього середовища як чинника успішної соціальної адаптації осіб із РАС.

Змістовий модуль 6. Подолання соціоадаптаційних труднощів у осіб із затримкою психічного розвитку

Тема 11. Психолого-педагогічна характеристика осіб із затримкою психічного розвитку (ЗПР)

Основні особливості розвитку дітей із ЗПР (нерівномірність пізнавальних процесів, зниження темпу мислення, емоційна незрілість, труднощі у спілкуванні тощо). Причини ЗПР, її типи та клініко-психологічна структура порушень. Соціоадаптаційні труднощі, пов'язані з низькою самооцінкою, тривожністю та труднощами включення в колектив осіб із ЗПР. Роль педагогічної підтримки й корекційно-розвиткових програм у забезпеченні соціальної інтеграції осіб із ЗПР.

Тема 12. Логопедичні та психокорекційні стратегії соціальної адаптації осіб із ЗПР

Методи розвитку мовлення, мислення та емоційно-вольової сфери дітей із затримкою психічного розвитку. Логопедичні прийоми формування зв'язного мовлення, розширення словникового запасу, розвитку комунікативних умінь. Психокорекційні технології (арт-терапія, ігротерапія, тренінги соціальних навичок та ін.) для роботи з особами з ЗПР. Співпраця логопеда, психолога, дефектолога та батьків у подоланні соціоадаптаційних труднощів осіб із ЗПР.

Методи навчання:

 Словесні методи:

1. **Лекція з мультимедійним супроводом:** викладач презентує теоретичний матеріал, використовуючи презентації, відео- та аудіофрагменти для кращого засвоєння матеріалу.
2. **Техніка «Хто? Що? Коли? Де? Як?»:** аналіз конкретних кейсів через опитування та обговорення з метою розкриття всіх аспектів проблеми.
3. **Техніки активного слухання:** вправи на розвиток умінь ефективно слухати та аналізувати інформацію.

4. **Інтелектуальні розминки:** короткі вправи для активізації мислення перед основною частиною заняття.

✦ Наочні методи:

1. **Демонстрація спеціального обладнання:** практичний показ методів діагностики та корекції мовленнєвих порушень.

✦ Практичні методи:

1. **Вправи та case-study:** робота над конкретними ситуаціями з метою набуття практичних навичок.

2. **Лабораторні роботи:** практичні заняття з використанням спеціального обладнання та програмного забезпечення.

✦ Інтерактивні методи:

1. **Робота в парах або групах:** обмін досвідом, сумісний аналіз задач та розвиток комунікативних навичок.

2. **Мозковий штурм:** генерація ідей для розв'язання конкретних проблем або завдань.

3. **Рольова гра:** моделювання реальних ситуацій для підвищення ефективності освітнього процесу.

4. **Дискусії:** відкритий обмін думками на конкретні теми для розвитку критичного мислення.

5. **Індивідуальні навчальні проекти:** самостійна робота над задачами, які вибиратимете самі або отримуватимете від викладача.

✦ Дистанційні методи:

1. **Онлайн-семінари через Zoom:** для здобуття додаткових навичок та консультацій.

2. **Moodle:** платформа для самостійної роботи, тестування та завдань.

3. **Google Apps:** використання Google Docs для спільної роботи над проектами та Google Forms для опитувань і збору зворотного зв'язку.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Цей курс відзначається декількома унікальними особливостями, які спрямовані на те, щоб максимально ефективно ознайомити вас із методикою.

✦ **Безпека:**

• у разі ракетних ударів або інших надзвичайних ситуацій, первинним є ваша безпека. Якщо під час заняття оголошують повітряну тривогу, заняття буде негайно припинено, і ми домовляємось із вами про його перенесення на інший час або про асинхронну роботу.

• намагайтеся дотримуватися всіх інструкцій з безпеки, і як тільки можливо, повідомте про ваш стан та можливість продовжити навчання.

✦ **Типи занять:**

- лекції з мультимедійним супроводом: для того, щоб ви мали не лише теоретичні знання, а й зрозуміли, як все це виглядає на практиці.

- практичні заняття: ви отримаєте можливість відточувати набуті навички.

- ✦ Дистанційне навчання:

- використовуються платформи Moodle та Zoom.

- ✦ Zoom-заняття:

- для підвищення ефективності навчання та взаємодії між усіма учасниками, увімкнення відео є обов'язковим. Це допомагає мені як викладачу краще зрозуміти, чи зрозумілі для вас матеріал та методика, а також допомагає зробити процес навчання більш особистісним. Якщо є вагомні причини, через які ви не можете увімкнути відео, будь ласка, заздалегідь повідомте мене про це.

- ✦ Інтерактивні методи:

- робота в групах та парах.

- Case-study, мозкові штурми, рольові гри.

- ✦ Домашнє завдання:

- будьте готові до регулярного домашнього завдання. Воно буде не лише теоретичним, а й практичним.

- ✦ Оцінювання:

- ваша успішність буде оцінюватися на основі виконаних завдань, активності на заняттях та презентації фінального проєкту.

- ✦ Дедлайни:

- важливо дотримуватися установлених дедлайнів, але якщо у вас є причини, пов'язані з надзвичайними обставинами (як-то ракетні удари, відсутність зв'язку тощо), дедлайни можуть бути переглянуті.

- ✦ Етика та дисципліна:

- я очікую, що ви будете дотримуватися академічної чесності та професійної етики. Політики використання штучного інтелекту в освітньому процесі БДПУ висвітлені тут – <https://doi.org/10.5281/zenodo.17184253>, я їх підтримую, і Вас прошу уважно ознайомитись.

- що стосується додаткових матеріалів, рекомендованої літератури та онлайн-ресурсів — все це викладено на Google Disk, а посилання на нього є на платформі Moodle та в нашій Telegram групі.

- Спілкуватись і вирішувати нагальні питання будемо в групі в Telegram, доки освітній процес триває не в стінах нашого БДПУ, і можливі різні форс-мажорні обставини, як то блекаут, локдаун, відсутність зв'язку тощо.

- Мені буде приємно бачити ваші обличчя і чути ваші голоси, тому за можливості прошу вмикати камери і бути активними учасниками освітнього процесу. Крім того, так я зможу через роки вас впізнавати на вулиці і радо привітатися!

Ці політики можуть бути доповнені або змінені в залежності від ситуації. Я, зі свого боку, теж дотримуватимусь всіх означених політик. Якщо у вас є будь-які питання або пропозиції, будь ласка, не соромтеся звертатися. З нетерпінням чекаю на нашу конструктивну взаємодію в процесі вивчення цієї захоплюючої дисципліни!

До зустрічі на заняттях!

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

◆ Обладнання:

1. **Комп'ютер з доступом до Інтернету:** для онлайн-доступу до додаткових матеріалів, проведення відеоконференцій.
2. **Манекени та моделі:** для демонстрації анатомії мовленнєвого апарату.
3. **Спеціалізоване програмне забезпечення:** для аналізу мовлення, тестування, тренувань.

◆ Матеріали:

1. **Навчальні посібники та методичні матеріали:** включаючи книги, статті, журнали з актуальними методиками корекції мовленнєвих порушень.
2. **Робочі зошити та контрольні завдання:** для практичної роботи та самоконтролю.
3. **Набори карточок, плакати:** з ілюстраціями, схемами для наглядної демонстрації.
4. **Аудіо- та відеозаписи:** з прикладами різних типів мовленнєвих порушень та методів їх корекції.
5. **Інтерактивні матеріали:** онлайн-курси, вебінари, мультимедійні презентації.
6. **Тести та анкети:** для діагностики рівня мовленнєвого розвитку та ефективності корекційних заходів.
7. **Рекомендації для батьків:** брошури, листівки з основними методиками, які можна використовувати вдома для підтримки процесу корекції.

◆ Додаткові Ресурси:

1. Zoom: для проведення дистанційних занять.
2. Moodle: де ви знайдете всі необхідні матеріали для курсу, завдання та тести.
3. Google додатки та Canva: для спільної роботи над документами та презентаціями.

Система оцінювання та вимоги:

Є декілька способів оцінки та контролю вашого навчання в ОК «Методика роботи при соціоадаптаційних або соціокультурних труднощах». Не

хвилюйтеся, все це робиться, щоб допомогти вам краще зрозуміти матеріал і подивитися, як ви можете його застосувати на практиці.

✦ **Поточний контроль:**

- **Усний контроль:** це може бути мозкова атака, де ви працюєте в команді для розв'язання конкретної проблеми, або ділова гра, де ви взаємодієте в сценаріях, які можуть статися в реальному житті.
- **Самоконтроль:** ви будете мати можливість самостійно оцінити свої знання або обговорити їх з товаришами по навчанні (пірінгова оцінка). Рефлексія – це ваш шанс подумати про те, як ви справляєтеся і що можете зробити краще.
- **Тестовий контроль:** тут можуть бути відкриті або закриті питання, які допоможуть вам і нам зрозуміти, як добре ви засвоїли матеріал.

Критерії оцінювання:

Ми дивимось на декілька ключових аспектів:

- Ваше розуміння теорії і того, як її застосувати на практиці.
- Як добре ви можете обговорити і аргументувати свої думки.
- Якість вашої відповіді: чіткість, логічність, послідовність і так далі.
- Ваша здатність інтегрувати знання з інших дисциплін і застосовувати їх для розв'язання задач.

✦ **Підсумковий контроль:**

Як рахують загальний бал:

- Бали за весь семестр (макс. 50)
- Плюс бали за залік (макс. 50)

У кінці можна набрати 100 балів, якщо у вас все ідеально.

Сподіваюся, тепер усе зрозуміло!

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Адаптації і модифікації освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти: методичний посібник. Частина 1. Д. Прасол, І. Спіріна, О. Бавольська, Г. Іваскевич, І. Соломко, М. Душенкова, О. Чеканова, І. Дрозд, А. Толмачова; за заг. Ред. Д. Прасола. Миколаїв; вид. Торубара В.В., 2023. 588 с.

2. Адаптації і модифікації освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти: методичний посібник. Частина 2. Д. Прасол, І. Спіріна, О. Бавольська, Г. Іваскевич, І. Соломко, М. Душенкова, О. Чеканова, І. Дрозд, А. Толмачова; за заг. Ред. Д. Прасола. Миколаїв; вид. Торубара В.В., 2023. 832 с.

3. Цибуляк Н. Психологічний супровід професійної діяльності спеціального педагога: навчально-методичний посібник. Бердянськ : БДПУ, 2018. 216 с.

4. Сербова О. Соціально-психологічна реабілітація дітей з порушенням психофізичного розвитку: навчальний посібник. Бердянськ : БДПУ, 2018. 278 с.

Додаткові

1. Барбера М. Детский аутизм и вербально-поведенческий подход (The Verbal Approach) : обучение детей с аутизмом и связанными расстройствами. К. : Сварог, 2018. 304 с.
2. Лопатіна Г. О. Особливості використання системи графічних символів у ро-боті з дітьми з аутизмом / Г.О.Лопатіна // Комунікація для всіх: матеріали ІХ Східно- та Центральноєвропейської альтернативної та допоміжної комуніка-ції ; за ред. В. М. Синьова, М. К. Шеремет. – Київ: ДІА, 2013. – С. 65-69.
3. Лопатіна Г. О. Методичні основи системи спілкування за допомогою обміну картками / Г. О. Лопатіна // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – №27 – С. 110-114.
4. Царькова О. В. Психологія переживання провини у батьків дітей з психофізичними вадами розвитку: монографія. К. : Інтерсервіс, 2016. 266 с.
5. Bazuma, N., Fihol, N., Malyna, O., Serheieva, V., Lopatina, H., & Koropatova, O. (2022). Psychological-Pedagogical Components of the Children's Speech Environment With Autistic Disorders of Senior Preschool Age. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 14(1Sup1), 258-274. (<https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/549> Journal Indexing: Web of Science).
6. Vorotyntseva, O., Pozniak, O., Voitenko, A., Lopatina, H., Huz, I., & Huiseva, T. (2022). The Preparation of Specialists for the Realization of Individual Education Path of Children with Special Educational Needs: Neuropedagogical Aspects. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 13(2), 97-112. <https://doi.org/10.18662/brain/13.2/334>
7. Suchikova, Y., & Berdyansk State Pedagogical University. (2025). Політика використання штучного інтелекту в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17184253>

Інтернет-ресурси

1. Електронний курс «Методика роботи при соціоадаптаційних або соціокультурних труднощах» в Moodle.
2. <https://dspace.bdpu.org.ua>